

בית כנסת יהודי ההרים באוגוז

בחודש אוגוסט, ההכנות לחגים באוכלוסייה היהודית החיה בקרבה של החברה האזרית באזרבייג'ן, הן בשיאן. כבר יותר מ-2600 שנה, נהוג לאמר כי יש באזרבייג'ן יהודים מאז חורבן ממלכת ישראל. גם מיעוט הכוהנים החיים בקהילה זו המונה כ-30,000 יהודים כיום, מעיד על מוצאה מימי חורבן הבית הראשון. יהדות אזרבייג'ן היא קהילה יהודית עתיקת יומין שהתקיימה בהרי הקווקז באזור אזרבייג'ן של היום. הקהילה הוקמה לכל המאוחר במאה ה-3-5 לספירה, כחלק מגלות בכל או פיזור היהודים ברחבי האימפריה הפרסית. הקהילה, שבמשך אלפי שנים, כללה אך ורק את יהודי ההרים, התקיימה שנים רבות בסגר יחסי וקיימה יחסים רק עם הקהילות האחרות באזור הקווקז. לאחר כיבוש אזרבייג'ן על ידי ברית המועצות קיימה קשר גם עם קהילות ברית המועצות השונות.

בין יהודי אזרבייג'ן נכללים יהודי ההרים, וזהו אחד הריי-כוזים הבולטים שלהם. רוב בני הקהילה עלו לישראל בשנות ה-90, עם התפרקות ברית המועצות, והם נכללים בקטגוריה של "יהודי הקווקז". רוב היהודים במדינה נמצאים כיום בעיר הבירה באקו, מתחלקים ל-3 קהילות משנה:

קהילת היהודים ההרריים-שיושבים שם כבר מזמן קדום. הקהילה הגדולה ביותר מבחינת גודל האוכלוסייה. קהילת היהודים האשכנזים - שהתיישבו שם מסוף המאה ה-19, תחילת המאה ה-20 ובתקופת מלחמת העולם השנייה. קהילת יהודי גאורגיה - שהתיישבו בבאקו בתחילת המאה העשרים.

בנוסף לאלה ישנן קהילות יהודיות קטנות בערים ועיירות אחרות. באזרבייג'ן פעילות תנועות נוער ציוניות, כגון נתיב, הצופים ובני עקיבא, אשר פועלות בשיתוף הסוכנות היהודית ושגרירות ישראל בבאקו. בביקורנו בבית הכנסת האשכנזי בבאקו התקבלנו בחום רב על ידי בני הקהילה ושמענו אודות ההתרגשות וההכנות לסליחות ולחגי תשרי, שתחלנה בקרוב.

קהילה היהודית המשמעותית ביותר אחרי באקו נמצאת בעיירה האדומה (חירמיזי קסבה/קראסניה סלובודה), בקרבת העיר גובה, ובה מתגוררים כ-4,500 יהודים לערך. בין העיירה האדומה לעיר גובה המוסלמית, מפריד הנהר קודיאלצ'אי. בעבר התגוררו בעיירה האדומה 18,000 יהודים והיו קיימים בה 17 בתי כנסת, אך בשנת 1938, שליט ברית המועצות, סטלין, הגלה את הרבנים לסיביר וסגר את כל בתי הכנסת בעיירה למעט אחד הפעיל עד ימינו. מפאת העובדה שהעיירה האדומה מבוססת על טהרת היישוב היהודי ובה מתגוררים אך ורק יהודי ההרים היא זכתה לכינוי 'העיירה היהודית האחרונה'. כיום פעילים בה שני בתי כנסת ובית מדרש וכן מצויים בה שליחי תנועת בני עקיבא ושלוחי חב"ד, שהקימו ומנהלים בית ספר יהודי בשיתוף ארגון 'אור אבנר'. בביקורנו בקהילה בגובה אנחנו מבקרים בבית הכנסת

היפהפה, המהווה מוקד עלייה לרגל, לכל ישראלי המגיע למקום.

בקובה אנחנו זוכים לחוויה מיוחדת-אנחנו מצטרפים לאוטובוס של יהודים הנוסעים לאזכרה באחד הכפרים.

מדהים לראות איך כל המסורות היהודיות נשמרו כאן, למרות כל ידי הכיבוש, שהמדינה החליפה.

ד"ר ברם מספר על יישוב אחר שבו אפשר להתרשם

מהנוכחות היהודית: אוגוז, "למרגלות ההרים בצפון מערב אזרבייג'ן. נותרו שם שני בתי כנסת, אחד מהם משמש מעין מוזיאון. בעיירה זו חיו בעבר יהודים לצד מוסלמים אזרים ואודינים, קבוצה נוצרית השייכת לכנסייה הארמנית. האווירה כאן מיוחדת וציורית, אם כי אפשר להתרשם גם מקשיי החיים בפריפריה האזרית - עולם שונה לגמרי מבאקו, על חברות הנפט הבינלאומיות ותנופת הפיתוח שלה", הוא מוסיף. נסענו לאוגוז, לחלק המרגש ביותר במסע שלנו, וראינו יהודים שהם צאצאים לקהילות העתיקות ביותר. בתי הכנסת באוגוז עתיקים ויפהפים, ונהנים מתמיכת הנשיא אלייב לצורך אחזקתם השוטפת. לקהילה היהודית באוגוז ראש קהילה, סגן וגבאי הדואגים לבתי הכנסת היפהפיים. בחגים הם מציינים את המסורות העתיקות-בראש השנה אוכלים תפוח בדבש, ובפסח שוחטים כבש שחיטה כשרה. מרוסיה מגיעים יהודים רבים בחגים, כדי לציין את מסורות ישראל, במורדות ההרים, בצפון מערב המדינה. מ-1000 יהודים שהיו באוגוז בתקופה הקומוניסטית נשארו היום רק 45 נפשות, ולא תמיד יש מנין לתפילה. אבל חשוב ליהודים במקום לצחצח ולטפח את בתי הכנסת היפהפיים שלהם, בהם הם מאוד גאים. ולהכין אותם לחגים, על כל האביזרים הנדרשים לכל מנהג ומנהג. ❀

בית כנסת יהודי ההרים באוגוז

יש כאן תהלוכה מרהיבה עם תקיעות בשופר. בביצוע מנהג הכפרות האמא מביאה פרטי לבוש של כל ילד-וזהו מנהג קווקזי מקורי שנתקלנו בו רק פה. העופות של הכפרות נמסרים לנזקקים." במחוז גובה סיפר לנו ראש המועצה כי: "נוהגים במנהגים קווקזיים יחודיים: לאישה עושים כפרה עם תרנגולת נקבה, ולגבר עם תרנגול זכר. לאישה בהריון עושים כפרות עם שני עופות."

ד"ר חן ברם, מרצה ועמית מחקר במכון טרומן ומרצה במכללת הדסה

"מבט על חגי תשרי וחגים יהודים-בכלל אצל יהודי קווקז צריך לקחת בחשבון את ההקשר הכולל של התקופה הסור-בייטית. יהודי קווקז מעניינים מאד ביכולת שלהם לשמור את זהותם גם תחת המדיניות האנטי דתית - וגם האנטי ציונית הסור-בייטית. לחגים המרכזיים, ובמיוחד פסח, ראש השנה וכיפור, ולצידם לטקסי מעבר הייתה חשיבות רבה להצלחתם בשימור הזהות הקבוצתית - בשעה שמרבית יהודי ברית המועצות עברו תהליכי אסימילציה נרחבים. בה בעת, החגים והטקסים לא עמדו רק בפני עצמם כפעילות דתית, והגישה הרווחת הייתה רחוקה מזו החרדית. הם היו חלק משמירת זהות קבוצתית שהדת והלאום היו שזורות בה יד ביד, וביטוי לכך ניתן בסופר של דבר בעלייתה של מרבית הקבוצה לישראל."

במדינה, היהודים הם עצמאים לגמרי. ומספקים את הצרכים שלהם בעצמם. התדמית של חב"ד היום היא של ארגון בנפאל שמאכיל אלפי תרמילאים. בפועל בחב"ד אנחנו נותנים את כל הסיוע לקהילה המקומית. זה היעוד העיקרי שלנו. את 4 המינים מביאים מישראל. זה השוק הכי טוב ונגיש. היהודים האזרים בסוכות יודעים לבנות את הסוכה. ואם צריך אנחנו עוזרים להם."

מה עם מנהג התשליך?
"את מנהג המשליך-לימדנו אותם, וביום של ראש השנה

הנזקקות לארוחת החג. בחגים מתקיימות תפילות בכל בתי הכנסיות. רוב האנשים המקומיים אוהבים לחגוג בבית את ארוחת החג. ומי שלא מרגיש בנוח בבית אזי הוא ומשפחתו באים אלינו."

איך מתבצע תהליך הסליחות?

"את הסליחות מתחילים במוצ"ש שבוע ויום לפני החג. כשמונים איש, צעירים. בני נוער וסטודנטים משתתפים. האמהות מתקשרות ב2 בלילה מודאגות לרב ומחפשות את ילדיהן. בכל יום ראשון נפגשים צעירים יהודיים קווקזיים אצלנו לדיון הלכתי. הם הגרעין הקשה אצלנו. הוריהם הם מי שחוגגים בבית את ארוחת החג, שזה הרוב של הקהילה עושים סדר מיוחד של ראש השנה, חובה שיהיה בו ראש של כבש, וכמובן תפוח בדבש. אנחנו מספקים בשר כשר לכל דורש ויש הרבה ביקוש לפני החגים: יש שוחט מקומי אחד ממוצא קווקזי בקהילה והוא מבצע את כל העבודה הנדרשת. תגברנו אותו בעוד שני שוחטים שלנו. כבש זה הכי חשוב באזרבייג'אן."

עוף זה סוג של דג במדינה הזו. בבית הכנסת הם מצטיידים בקניות הבשר לארוחת החג. יש כאלה שרוצים בשר טרי ובאים לקחת מייד אחרי השחיטה ולפני ההקפאה. במחוז גובה

ראש השנה באזרבייג'ן היא סמל של רב תרבותיות וטולרנטיות בארץ הקדושה

הרב שניאור מבית חב"ד בבאקו-רב הקהילה האשכנזית בבירה, מסייע לכל דורש. ובעיקר לצעירים ספרדיים קווקזיים: "ההכנות לחגים בקרב הקהילה התחילו לפני כמה חדשים. הדפסנו לוח שנה עם הזמנים של כניסת ויציאת החגים. הקהילה מגוונת-יהודי באקו כוללים קווקזים, אשכנזים וכל יהודי אחר שהגיע מגאורגיה או ממקום אחר. אנחנו נותנים ליהודים שבאו מכל מיני מקורות את הידע והמסורות. הנוער המקומי שהוא מאוד מעורה בקהילה, מחלק חבילות בסיס לכל המשפחות

באישון ליל, בשלהי חודש אוגוסט, מתכוננים לאמירת סליחות בבאקו, בירת אזרבייג'אן, המדינה המוסלמית השיעית, המוגדרת כקווקזית שעל שפת הים הכספי קהילה יהודית בת אלפי שנים בכל סוף קייץ נערכת מסורות של אלפי שנים נשתמרו בה. חלקן, מטבע הדברים, התערבבו עם מנהגים חדשים. אבל אם יש כך נפש יהודי הומיה, לראות קהילה ששרדה אלפי שנים וידיים כה רבות של כיבושים, זה תמיד מרגש.

